

Proiectul NUSIDOC S&T
un prim pas de colaborare între Bibliotecile Centrale Universitare din România

Olimpia CURTA
Director IT

Dezvoltarea tehnicii de calcul a determinat schimbări majore și în biblioteci, ca de altfel în toate domeniile, prin dotarea, în primă fază, cu câteva calculatoare; în continuare, bibliotecile s-au străduit, fiecare independent, să vadă cum își pot automatiza activitățile specifice.

Pasul acesta de dotare soft, cel puțin în România, a scos la iveală lipsa de colaborare la nivel național, ceea ce a făcut ca fiecare bibliotecă mare, după 1990, să-și "încropească" la început aplicații proprii de gestiune a fondurilor sau să-și implementeze sisteme gratuite precum ISIS dat de UNESCO.

Lipsa de colaborare în acțiunea de automatizare a bibliotecilor, a fost doar o prelungire a lipsei de colaborare care a existat și înainte de această mare schimbare. Mă refer aici la faptul că și în sistem tradițional puteau fi deja puse bazele unor colaborări privind **regulile de catalogare ISBD** și ale unui **vocabular controlat de descriptori**, care ar fi ușurat enorm procesul de catalogare/indexare în mod automatizat.

Automatizarea, în general, dar, mai presus de ea, utilizarea unor baze de date obligă fiecare instituție să-și regândească fluxul de prelucrare, astfel încât să fie eliminate eventualele bucle, dar în primul rând obligă la rigurozitate, la respectarea unor reguli impuse de programele utilizate și de standardele în vigoare.

În biblioteci, cu atât mai mult, datorită multitudinii ofertei de documente gestionate și a diversității activităților din fluxul de prelucrare, la care se adaugă serviciile către public, ideea de colaborare trebuia impusă de la început.

Deși după 1990, la nivel național au fost câteva întâlniri ale directorilor celor mai mari biblioteci din România, ideea de colaborare a rămas la nivel de intenție, fiecare din aceste biblioteci încercând să se doteze cu hard și soft, după puterile proprii.

BCU Cluj a fost inclusă, în 1993, în programul **TEMPUS JEP 3764-92/1 "Upgrading Library and Information Sciences in Romania"** alături de BCU București, BCU Iași, Biblioteca Universității din Brașov și, mai târiu, Biblioteca Universității din Suceava, beneficiind de un server DEC, 4 stații PC AT 486 și sistemul integrat de bibliotecă **VUBIS**.

Deși au avut aceeași aplicație, bibliotecile enumerate mai sus au avut foarte puține acțiuni de colaborare în ceea ce privește catalogarea și indexarea documentelor. Cert este că nu s-au stabilit reguli comune de descriere și indexare.

BCU și Biblioteca Politehnicii din Timișoara s-au dotat, printr-un proiect SOROS, cu sistemul integrat de bibliotecă **ALEPH versiunea 300**, din anul 1995 (sistem implementat și la Biblioteca Academiei din București) care lucra pe un format intern de descriere, așa că și-au desemnat reguli proprii (sigur în limita ISBD-ului și a restricțiilor impuse de sistem) și au construit prima rețea de cataloage de biblioteci din România, format din cele două biblioteci din Timișoara.

Automatizarea bibliotecilor a pus bazele unei standardizări și în ceea ce privește structura bazelor de date bibliografice, standardizare ce și-a propus să utilizeze **identificarea numerică** a câmpurilor de descriere, așa cum au procedat avocații belgieni Paul Otlet și Henry La Fontaine care au pus bazele Clasificării Zecimale Universale.

Primul format **MARC (Machine-Readable Cataloging)** care înseamnă format pentru catalogare pe suporturi citibile pe calculator, a fost elaborat în 1967 de către Biblioteca Congresului Statelor Unite (Library of Congress).

Pentru bibliotecile din S.U.A., standardul de conținut al înregistrărilor bibliografice a fost MARC, denumit USMARC din 1983.

La nivelul mai multor țări au fost definite formate proprii, de ex. UKMARC pentru Marea Britanie, CANMARC, pentru Canada, HUMARC pentru Ungaria...

Asociațiile de bibliotecari care fac parte din **IFLA (International Federation of Institution and Library Associations)** au decis utilizarea unui format unic numit **UNIMARC**, care a apărut prima dată în 1977, alte ediții în 1980, 1987, 1996, iar ultima în 2002.

Toate aceste formate sunt rodul unor colaborări fructuase între specialiștii din mai multe instituții.

În România, a fost conștientizată ideea utilizării unui astfel de format, ceea ce s-a concretizat printr traducerea formatului UNIMARC în limba română, apărând astfel publicația *Manual UNIMARC*, București: Biblioteca Națională a României, 1993, tipărit în 2000 de exemplare.

Un grup de specialiști din domeniul biblioteconomiei au elaborat un format ROMARC, format care nu s-a impus deoarece sistemele automatizate de bibliotecă ce rula deja în bibliotecile mari din România nu au fost adaptate pentru acest format. Iată, de data aceasta, un produs al unei fructuoase colaborări între specialiști ai biblioteconomiei românești rămas neutilizat din motive tehnice și financiare.

În 1998 la Conferința ABIR de la Craiova s-a convenit utilizarea formatului UNIMARC ca format național, cel puțin în bibliotecile universitare. Din păcate, sistemele existente în biblioteci la acea vreme utilizau un format intern de lucru și aveau, eventual, o opțiune de export în format UNIMARC, ceea ce nu a condus la o colaborare între instituții privind utilizarea acestui format.

Dotarea cu **sistemul ALEPH versiunea 500** a BCU Iași în 1998 și BCU Cluj în 1999 a făcut posibilă utilizarea formatului UNIMARC, pentru prima dată în România. Deși această versiune permite crearea unui catalog virtual, colaborarea s-a redus la câteva schimburi de idei de catalogare și indexare.

Sistemul ALEPH 500 a fost achiziționat și de Biblioteca Universitară din Constanța în 2002, de Biblioteca Politehnicii din București în anul 2004, iar din vara acestui an rulează și la BCU Timișoara, ceea ce a pus bazele unei serioase colaborări între bibliotecile deținătoare.

În tot acest timp, Biblioteca Națională împreună cu bibliotecile județene au fost dotate, de către Ministerul Culturii, cu tehnică de calcul și de comunicații, precum și cu sistemul integrat de bibliotecă TINLIB. La scurt timp după aceste dotări, s-au constituit

grupuri de lucru pe diferite teme, ceea ce s-a concretizat în reguli de exploatare a sistemului dar și în cerințe de adaptare a sistemului la statisticile convenite de comun acord.

Această strânsă colaborare a pus bazele unor proiecte de constituire a unui catalog național partajat, proiecte care încă nu au fost finalizate, un motiv serios fiind sistemul TINLIB care nu are un catalog on-line accesibil prin intermediul Internetului.

Trebuie amintit aici, tot în contextul ideii de colaborare, proiectul de **traducere a tezaurului RAMEAU**, care se derulează sub auspiciile Bibliotecii Naționale, dar la care colaborează indexatori și din bibliotecile universitare. Rezultatul acestui proiect va fi de un real folos, mai ales pentru bibliotecile care sunt la început de indexare automatizată. Din păcate, bibliotecile mari nu pot aștepta acest instrument și sunt obligate să o ia înainte prin constituirea unor fișiere de autoritate proprii.

Așa cum spuneam la început, după dotarea bibliotecilor cu tehnică de calcul, fiecare instituție s-a preocupat de automatizarea activităților de bibliotecă. Tendința actuală a bibliotecilor din țările mai avansate se îndreaptă către automatizarea serviciilor oferite publicului și dezvoltarea unor noi servicii bazate pe infrastructura de comunicație, în special pe protocolul TCP/IP, protocolul utilizat în rețeaua de rețele numită Internet. Astfel, în biblioteci au apărut, pe lângă sistemele de automatizare, **sisteme de informare**, care sunt tot mai apreciate de către publicul larg.

Proiectul **NUSIDOC S & T** își propune să implementeze utilizarea unui astfel de sistem în România (pentru detalii a se vedea <http://www.bcuculuj.ro/intranet>, opțiunea proiecte).

Bazele proiectului de colaborare între BCU-uri și INID au fost puse din primăvara anului 2004, multe demersuri în acest sens fiind făcute de directorul BCU Timișoara prof.univ.dr. Vasile Târa, care este și președintele CNBI – Consiliul Național al Bibliotecilor din Învățământ. Un rol important în acceptarea acestui proiect l-a avut prof.univ.dr. Doina BANCIU, director al ICI România – Institutul Național de Cercetare-Dezvoltare în Informatică.

Prima întâlnire oficială între reprezentanții BCU-urilor și INID a avut loc în iunie 2004 când s-au discutat termenii de referință ai unui astfel de proiect. Acești termeni au fost reluați, la o altă întâlnire din septembrie, același an. Proiectul a fost aprobat în octombrie și se derulează oficial pe perioada noiembrie 2004 – decembrie 2005.

Sistemul național unitar de informare și documentare științifică și tehnică – unificarea sistemelor de biblioteci (nusidoc-s&t) are ca parteneri principali **UPB**-Universitatea Politehnica București (prin CTTIP – Centrul de Transfer Tehnologic în Procesele Industriale) și **INID** – Institutul Național de Informare și Documentare, iar ca beneficiari cele patru **BCU** și **Biblioteca UPB** (ca subcontractori ai CTTIP) și **Biblioteca IFIN** (ca subcontractor al INID-ului). Această formulă s-a acceptat în urma mai multor discuții, proiectul derulându-se sub auspiciile CNCSIS - Consiliului Național al Cercetării Științifice din Învățământul Superior, iar bibliotecile, neavând activitate de cercetare, ca obiective directe de funcționare (vezi <http://aleph.edu.ro>).

Ce-și propune de fapt acest proiect? - constituirea unui catalog virtual al instituțiilor colaboratoare, adică să existe o singură interfață de căutare pentru toate

catalogoagele on-line, astfel încât în urma unei căutări să se vadă exact unde se află publicația/publicațiile rezultate. La cataloagele on-line se vor adăuga ulterior alte resurse (baze de date proprii sau abonate și reviste on-line) astfel încât cu o singură căutare să avem rezultate din toate aceste resurse.

Deși, suma de 50 miliarde alocată inițial, s-a redus la **10 miliarde**, rezultatele au început să apară. Astfel s-a achiziționat un server puternic, care a fost instalat la Politehica București și sistemul METALIB iar instituțiile participante și-au completat dotările existente, fiecare după necesități, pentru realizarea scopului propus.

MetaLib este un portal pentru biblioteci, produs de firma Ex Libris, care permite utilizatorilor să acceseze colecțiile electronice ale instituțiilor de care aparțin, obținând servicii relevante și un mediu de lucru personalizat.

Cu MetaLib, o instituție poate administra resurse informaționale hibride - care pot fi locale sau la distanță – sub o singură umbrelă. Aceste resurse includ, de exemplu, cataloage, baze de date de referințe, depozite de documente electronice și porți (gateways) web bazate pe subiecte.

Utilizând portalul MetaLib, cititorii bibliotecii pot face căutări de tip MetaSearch printre resurse eterogene sau să acceseze link-urile resurselor din interfața nativă.

MetaLib oferă o infrastructură optimă atât pentru instituții singulare cât și pentru consorții bazate pe acorduri de autentificare și autorizare.

Utilitățile de administrare bazate pe servicii web permit localizarea, configurarea și întreținerea integrală a resurselor informaționale ale instituțiilor.

În MetaLib este încorporată tehnologia de vârf SFX de la Ex Libris. SFX, serverul de link-uri OpenURL, furnizează utilizatorilor link-uri sensibile la context către servicii pe care instituția lor le-a definit și adaptat pe baza colecțiilor de documente electronice proprii și a politicii lor.

Metilib-ul utilizează protocolul Z39.50 pentru căutarea în cataloage on-line administrate de sisteme diferite, dar cu structuri MARC și permite copierea de înregistrări din aceste cataloage, formând astfel un catalog virtual cu baze de date distribuite.

Din suma alocată proiectului, pentru BCU-uri s-au repartizat **930 de milioane**, sumă foarte mică pentru necesitățile unor instituții cu milioane de volume (care dețin peste 60 % din existentul în bibliotecile universitare) și cu zeci de mii de cititori.

La **BCU Cluj** s-a decis achiziționarea din această sumă a unei licențe de protocol Z39.50, o licență suplimentară de client ALEP, 25 de calculatoare (repartizate la catalogatorii și indexatorii din această instituție, care prin efortul lor direct îmbogățesc catalogul on-line al bibliotecii) și două deplasări externe.

Cofinanțarea asigurată de BCU Cluj se ridică la valoarea de **680 milioane** care constau din 5 licențe webOPAC, 4 licențe de client ALEPH, plata unor servicii și deplasări interne.

Dar nu sumele alocate mi se pare mie câștigul acestui proiect, ci prima mare acțiune de colaborare, cu rezultate concrete, la care participă cele patru BCU-uri.

În etapa a 2-a a proiectului (prima etapă a fost în 2004, la care BCU-urile nu au fost implicate direct) s-a colaborat la materialul privind **formatele de lucru** în Aleph pe tipuri de documente, **criteriile de căutare** în Metalib (cu definirea fiecărui index, din ce

câmpuri să fie ele formate) și **formatele de afișare** ale rezultatelor căutărilor din Metalib, rezultând un material de 48 de pagini.

Colaborarea a continuat printr-o întâlnire la Iași în luna iunie 2005 în care s-au discutat pe rând blocurile de descriere din **UNIMARC**, analizându-se câmpurile cele mai utilizate și stabilindu-se reguli de completare; a rezultat un material de 41 de pagini.

În etapa testării produsului Metalib, observațiile celor 4 BCU-uri au constituit materialul de bază tradus și înaintat firmei EX-LH din Budapesta, furnizora produsului, pentru remedieri și ajustări conform cerințelor exprimate în primul material.

Etapa ultimă a acestui proiect, care prevede întocmirea documentației de exploatare și promovare a produsului Metalib, la care se adaugă bazelor teoretice ale ***Bibliotecii Virtuale Naționale în Știință și Tehnică***, solicită aceeași colaborare serioasă între partenerii din sistem.

Proiectul nu trebuie să se oprească aici, chiar dacă nu se vor găsi sume pentru o continuare oficială; fiecare instituție participantă are datoria de a continua să susțină scopul propus, iar BCU-urile, prin specialiștii care există în aceste biblioteci, pot continua colaborarea pentru realizarea unor instrumente de lucru și a unor servicii pentru public, la nivelul standardelor internaționale.